

ДОПИТАННЯ ДИЗАЙНУ ЮВІЛЕЙНОЇ ГЕРАЛЬДИКИ ХАРКІВСЬКОГО МЕТРОПОЛІТЕНУ. (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)

Кузьменко А.Ф., професор кафедри графічного дизайну

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Анотація. В статті коротко висвітлено поняття «геральдика», викладено історичні факти та події створення першої геральдики Харківського метрополітену – дизайну знаків для вручення учасникам будівництва 1-ї ділянки (1975 р.), та 2-ї ділянки 1-ої черги (1978 р.). Даються пояснення до поняття символіки, її історичне походження, використання аналогів, технологія виконання, соціальне та політичне підґрунтя, його вплив на творчий процес при виконанні замовлення.

Ключові слова: геральдика, гравер, графіка, дизайн, знак, емблема, ескіз, вимпел, начерк, наука, макет, метрополітен, метал-технологія, композиція, оригінал.

Аннотация. Кузьменко А.Ф. К вопросу дизайна юбилейной геральдики Харьковского метрополитена. (Исторический аспект). В статье кратко освещено понятие «геральдика», изложены исторические факты и события создания первой геральдики Харьковского метрополитена – дизайна знаков для вручения участникам строительства 1-ого участка (1975 г.), и 2-го участка 1-ой очереди (1978 г.). Даются пояснения к понятию символики, ее историческое происхождение, использование аналогов, технология исполнения, социальная и политическая основа, ее влияние на творческий процесс при исполнении заказа.

Ключевые слова: геральдика, гравер, графика, дизайн, знак, эмблема, эскиз, вымпел, набросок, наука, макет, метрополитен, металл-технология, композиция, оригинал.

Summary. Kuzmenko A.F. To a question of design of anniversary heraldry of the Kharkov underground. (Historical aspect). In article the concept «heraldry» is briefly covered, historic facts and events of creation of the first heraldry of the Kharkov underground - design of marks for delivery to participants of construction of 1-st site (1975), and 2-nd site of 1-st turn (1978) are stated. Explanatories to concept of symbolics, its historical origin, use of analogues, technology of performance, a social and political basis, its influence on creative process are given at performance of the order.

Key words: heraldry, the engraver, the diagram, design, a mark, an emblem, the sketch, a pendant, a sketch, a science, a breadboard model, underground, metal - technology, a composition, the original.

Ціль статті – достовірно, на фактах показати організаційний та практичний процес створення перших ювілейних знаків для нагородження учасників будівництва Харківського метрополітену 1975-1978 рр., розповісти в історичному плані, що виявляє собою геральдика, її походження, практичне

виконання в матеріалі, стосунки, взаємовідношення і участь партійного керівництва в творчому процесі.

Аналіз публікацій. По історії геральдики до XVIII ст. зовсім мало було відомо літератури. Першою науковою працею, яка була присвячена гербам, була книга А.Лакиера «Русская геральдика», яка вийшла в 1855 р., але в кінці XIX ст. вона стала бібліографічною рідкістю. В цілому його геральдична концепція втратила наукову цінність. Пізніше, в 90-х роках з'явилися нові видання з вітчизняної геральдики – два довідника П.П. Вінклера. На початку XX ст. з'явився більший інтерес істориків до геральдики. В 1908 р. були надруковані лекції Ю.В. Арсеньєва, які проводилися в Московському археологічному інституті. Головне місце в них приділено історії західноєвропейської геральдики.

При роботі над виконанням дизайну геральдики для Харківського метрополітену автор спирався на деякі аналоги і публікації за радянських часів. Але потреба в книгах такого спрямування значно велика, недостатність досліджень, відсутність публікацій учбових посібників, методичних розробок та інші.

Викладення основного матеріалу. Долі символік, як і людей, різні. Одні існували століття, інші – роки, чи місяці, одні з'явилися в далеку давнину, інші зовсім недавно, одні овіяні славою, інші прокляті всім людством.

Державна символіка, як правило, пов'язана з історією. Пояснення кольорів і малюнків часто підказує історію їх народження, інколи зберігає сторінки літопису і хроніки, є джерелом пояснення, поетичного, народного переказу, епосу-легенди, балади, повір'я. Тут єдність форми і змісту пояснюється загальною історичною долею народів і країн, загальною національною культурою.

Перші символи з'явилися задовго до нашої ери. До них відносяться тотемні знаки, які одержали широке визнання та розповсюдження у всіх народів стародавнього світу. Матеріальним втіленням тотема частіше всього були зображення фігурок тварин, інколи тотеми об'єднували родову общину, плем'я. Розпад первісного устрою виділив старшин, вождів, жреців. З'явилися особисті емблеми, знаки влади – пучки трав, гілок, дерев або пір'я, особливі головні убори. Пізніше їм на зміну прийшли стріли, шести, жезли. Багаточисельні історичні пам'ятки свідчать про існування емблем в арміях стародавніх держав.

Головними в геральдиці вважалися два метали – золото та срібло, а також п'ять емалей – червона, лазурова, пурпурова, зелена та чорна. Золото уособлювало могутність, силу, багатство, постійність, знатність, віру, справедливість, добропорядність, милосердя, вірність.

Срібло – чистоту, правдивість, невинність, благородство, відвергість, непорочність, надію. В стародавніх геральдичних творах відводилось тлумаченню кольору. Кожний колір символізував визначене поняття: червоний – любов, мужність, сміливість, великодушність, хоробрість; синій – чесність, цнотливість, вірність, бездоганність; пурпуровий – панування, чесність, благочесність,

врівноваженість, гідність, міць, силу; зелений – надія, багатство, свобода, радість; чорний – мудрість, витривалість, постійність, скромність, освіченість. Крім цього, червоний колір символізував – вогонь, тепло, кров; синій – небо, повітря, сухість; зелений – траву, чорний – землю, холод, марево; білий – воду.

Знаки якості: Франції (1), Японії (2), США (3), ФРГ (4), Данії (5), Канади (7), Фінляндії (8), СРСР (9), ГДР (10), Польщі (11), Чехословачії (12).

В радянські часи в 60 – 70 ті роки було традиційно відзначати „успіхи” в космонавтиці, народному господарстві, культурі, ювілейні дати, тощо. До таких подій робили різні вимпели, значки, наприклад вимпели з гербом СРСР, були доставлені на місяць станцією „Луна – 2”, Всю таку „продукцію” тиражували і розповсюджували в торгівлі як сувеніри. Все це відносилось до ідеологічного виховання, масової культури.

Не виключенням в цьому плані було і наше місто – Харків. Наприкінці 60 – 70 років у Харкові розпочалося будівництво метрополітену. Це була значна подія в житті міста і України. Пройшли роки будівництва і настав час відкриття першої черги Харківського метрополітену (1975 рік). Щоб відзначити таку подію керівництво метрополітену

разом з партійними керівниками вирішили зробити для учасників будівництва пам’ятні знаки, та приурочити вручення їх до дня визволення Харкова – 23 серпня. До розробки дизайну оригіналу знака запросили мене, тоді ще тільки починаючого завідуючим кафедри графічного дизайну Харківського художньо-промислового інституту, але уже мав невеликий досвід виконання подібних робіт в торгівій палаті Харкова, управляючий В. М. Маслов.

Було літо, в липні 1975 року, коли запросили до міськкому партії, секретарем тоді був Іван Іванович Сахнюк, також запрошений тоді був і секретар парткому Метробуду Микола Михайлович Падалка. Ось перед нами і було поставлене завдання – зробити в графічному виконанні дизайн-макет і оригінал знака, одночасно застерегли наперед „вважайте, що це у вас як партійне доручення”, строк виконання три тижні - 1 серпня. Часу було замало, тому що потрібно було провести велику підготовчу роботу, вивчення аналогів

– що подібне вже було зроблено в СРСР, технологію виконання і почати працювати над пошуками композиції. В процесі входження в творчий пошук в літературі ознайомився із знаками якості багатьох країн світу: Франції, Японії, США, ФРН, Данії, Індії, Канади, Фінляндії, СРСР, НДР, Польщі, Чехословаччини. На цей час в СРСР був затверджений п'ятигранний Знак якості, не схожий на інші. Слідом за ним з'явився й девіз – „Все, що зроблене в СРСР – краще в світі”. Від цього знаку якості і почалася розробка композиції. В п'ятикутну форму вкомпонували коло з написом „Харківський метрополітен зверху по дузі кола. Знизу „рік 1975”, праворуч, та ліворуч від цифр зображення лаврового листа. В коло, яке умовно символізувало тунель, вдало вкомпонована композиція із літери „М” і „вагону”, зображених на фоні „Держпрому”. При виконанні дизайну знаку використані метали імітації „золота” і „алюміній”, перший уособлює могутність, силу, багатство, постійність, віру, справедливість, добропорядність, милосердя, вірність; срібло (алюміній) – чистоту, надію, правдивість у відповідності до міжнародних канонів. Так само було використано й кольори – червоний, зелений, синій та білий. На зворотній стороні вигравірувано напис «Участнику строительства 1-го участка Харьковского метрополитена».

Отже закінчився перший етап розробки знаку і тепер потрібно було його прийняти до виробництва, „согласовать” по інстанціям.

Секретар парткому метробуду М. М. Падалка каже: „мені дзвонили із міському партії, що потрібно показати „Першому”, а що скаже Іван Іванович Сахнюк?” Десь через день ми зустрілися із Іваном Івановичем, якому знак подобався, але ж додав:” потрібно показати „Першому” в Обкомі, а що скаже Іван Захарович Соколов?” Також через день - два добились аудієнції з Іваном Захаровичем, той подивився, але ні „за”, ні „проти”, а лише сказав: „а що скаже Григорій Іванович Ващенко, треба йому показати – повезти до Києва, голові Ради міністрів” Тут же визвав помічника і доручив йому організувати поїздку.

Учаснику будівництва
1-ї черги-1975 р.

Учаснику будівництва 2-го
участку 1-ї черги-1978 р.

Учаснику будівництва
1-ї черги-1975 р.

Наступного дня я був у Києві. Зустріч з Г.І. Ващенко була короткою. Привітавшись, запросив сісти, запитав хто я, де вчився, де народився? Потім сказав: „Покажіть, що ви там зробили? Що хочуть харків'яни?” Розклавши на столі все зроблене, закінчену роботу, я давав пояснення. По тону розмови, по тим запитанням, які він задавав, бачу, що він задоволений. Нарешті сказав доброзичливо своєму помічникові: „Подзвони Івану Захаровичу, хай знак роблять, мені подобається.”

Після поїздки до Києва, всі макети оригіналів були передані для виготовлення на Харківський завод технічної оснастки, де були і виготовлені в повному обсязі і вчасно. Мій був тільки авторський нагляд. Далі робота по розробці знаків для Харківського метрополітену продовжувалась. Останній знак „Учасника будівництва 2-го другої дільниці першої черги” був виконаний у 1978 році, але інша композиція.

Література:

1. В.С. Драчук Рассказывает геральдика. М. Наука, 1977
2. П.П. Винклер Гербы городов, губерний, областей и посадов. М. Россия, 1946
3. А.В.Арциковский Древнерусские областные гербы. Учен. зап. Московського Университета, История, 1946 г. Кн.1, вып 93.
4. В.С. Драчук Написи на камені. Київ, 1957, с 52 – 57
5. О.В. Маркевич Значення печаток міст для дослідження міської геральдики. - в кн.. Історичні джерела, та їх використання, вип. 4, Київ, 1969, с 254.

Надійшла до редакції 05.04.2007